

РОЗДІЛ 9.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ ІЗ СУЧАСНОЮ СІМ'ЄЮ

DOI: <https://doi.org/10.33989/pnpu.520.c1630>

Ключові слова: професійна підготовка, готовність, студенти спеціальності 012 Дошкільна освіта, майбутні вихователі, фахівці дошкільної освіти, сім'я, педагогічна взаємодія з батьками, партнерська взаємодія.

9.1. Теоретичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів до взаємодії із сім'єю

Сьогоднішній стан суспільства, оновлення усіх сфер соціального, духовного життя, модернізація системи вищої освіти передбачають якісно нову підготовку компетентного, висококваліфікованого, соціально і професійно обізнаного фахівця у галузі освіти. Значна увага приділяється підвищенню рівня підготовки майбутніх вихователів, від діяльності яких значною мірою залежатиме фізичний, емоційний, духовний розвиток дітей дошкільного віку. Сучасний педагог має орієнтуватися в наукових досягненнях, у інноваціях; володіти різними технологіями розвитку, навчання і виховання дітей, бути здатним до саморозвитку та самовдосконалення.

Процес підготовки фахівця в закладі вищої освіти складний та багатовекторний, який має відповідати вимогам соціокультурного, інформаційно-освітнього, професійно-наукового прогресу та меті і завданням сьогочасної педагогічної освіти. Необхідність покращення теоретичної і практичної підготовки студентів зумовлена реформуванням усього змісту дошкільної освіти, поглядом на дитину, як на найвищу цінність, що спонукає майбутніх вихователів використовувати в педагогічній практиці нові інноваційні методи, засоби, технології навчання та виховання.

Одним з найголовніших завдань сучасного педагога є вміння співпрацювати із сім'ями своїх вихованців. Проте часто вихователі на початковому етапі своєї професійної діяльності намагаються уникнути тісних контактів з батьками, пояснюючи таку модель поведінки невмінням їх адекватно сприймати інформацію стосовно дитини, що в кінцевому результаті часто приводить до непорозуміння, певних конфліктів. Тому перед закладами вищої освіти постає важливе завдання – підготувати майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками.

З перших днів своєї професійної діяльності педагог буде стикатися з низкою завдань, які висуває освітній процес, з організацією дитячого колективу, співпрацею із сім'єю. Тож майбутній вихователь повинен пройти ґрунтовну підготовку для подальшого застосування знань, умінь і навичок у своїй педагогічній діяльності при вирішенні різних завдань.

Якість роботи освітніх закладів перш за все залежить від особистості майбутнього педагога, його взаємин з дітьми та їхніми родинami. Безперечно, кожен висококваліфікований, вдумливий педагог повинен навчитися поєднувати у своїй практиці загальнотеоретичні досягнення у вихованні, власний досвід, особистісні переваги та особливості дітей та батьків, з якими він працює.

Сучасна сім'я розвивається в умовах нової суперечливої суспільної ситуації. Слід зазначити, що з одного боку, відбувається звернення суспільства до проблем сім'ї, розробляються та імплементуються комплексні цільові програми, а з іншого – спостерігаються процеси, що призводять до загострення сімейних проблем. У першу чергу це пандемія, загальнонаціональний карантин, воєнний стан у країні, зниження життєвого рівня більшості сімей, розв'язання проблем економічного та фізичного виживання, що активізувало соціальну тенденцію самоусунення багатьох батьків від вирішення питань виховання та особистісного розвитку дитини. Тому в складних умовах сьогодення сім'ї потрібна систематична й кваліфікована допомога педагогічних працівників [12, с. 261].

Усе це вимагає перегляду змісту, пошуку та використання нових форм, методів організації освітнього процесу під час підготовки майбутніх вихователів дошкільної ланки освіти до співпраці із сім'єю. Забезпечити високий рівень

реалізації виховного потенціалу сучасної сім'ї, здійснювати педагогічно доцільну взаємодію з нею здатна тільки нова генерація педагогічних кадрів.

Проблемі вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку у сучасних умовах безперервної освіти, різних аспектів професійного становлення майбутнього фахівця дошкільної освіти присвячені дослідження таких вчених як: Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богущ, Є. Вільчковський, Н. Гавриш, В. Лисенко, М. Машовець, Т. Поніманська, Г. Сухорукова та ін.

Проблему підготовки вихователя дітей дошкільного віку до роботи з різними типами сімей висвітлено у роботах Т. Гущина, Н. Давидова, О. Семенов, І. Трубавіна, Н. Усманова, Т. Шульга та ін.

Над вивченням сучасних методів і форм роботи з батьками працювали науковці Т. Дем'янюк, Н. Кічук, О. Коберник, С. Корнієнко, О. Матвієнко, Л. Мотрич, А. Шульга та ін..

Актуальні питання взаємодії сім'ї та закладу дошкільної освіти представлені в сучасних науково-педагогічних дослідженнях Ю. Грицай, Г. Борин, Т. Жаровцевої, Л. Загик, А. Залізник, В. Іванової, О. Кононко, В. Котирло, Н. Кот, Т. Кравченко, С. Ладивір, С. Михальської, В. Нечаєвої, Л. Островської, Е. Панько, Т. Поніманської, В. Шинкаренко тощо.

Дослідження поглядів науковців дає підстави стверджувати, що під педагогічною взаємодією з батьками розуміється їх узгоджена співпраця, яка спрямована на досягнення спільної мети і результатів, вирішення важливих завдань у вихованні і навчанні дітей [3].

Професійна підготовка майбутніх вихователів до успішного вирішення значущих проблем неможлива без урахування запитів та побажань сучасних сімей. Проаналізувавши наукові праці провідних українських та зарубіжних дослідників можна стверджувати, що вплив сім'ї на виховання дитини є основоположним, а для ефективного її розвитку, входження у світ людей, формування її базових якостей вихователі та батьки повинні активно співпрацювати. Необхідність гармонізації родинного й соціального виховання потребує внесення змін у процес підготовки

майбутніх вихователів до співпраці з батьками відповідно до сучасних нормативно-правових документів та умов розвитку нашого суспільства.

Слід зазначити, що плануючи зміст, основні методи і форми у професійній підготовці майбутнього вихователя, потрібно орієнтуватися на специфіку організації роботи з родинами дошкільників, яка передбачає: ґрунтовне вивчення сімей дітей та їх виховного потенціалу; включення батьків та усіх дорослих членів сім'ї в освітній процес як рівноправних учасників; об'єднання зусиль і гармонізація міжособистісних взаємин колективу закладу дошкільної освіти та батьківської громадськості у створенні оптимальних умов для ефективної роботи освітнього закладу; формування педагогічної та етичної культури сучасної сім'ї, підтримка батьків у їх психолого-педагогічній самоосвіті та самовдосконаленні; свідома корекція виховної діяльності родин з явними ознаками сімейного неблагополуччя. Співпраця закладу дошкільної освіти і сім'ї, яка передбачає активне залучення суб'єктів освітнього процесу в різноманітні види діяльності для реалізації їх особистісного розвитку, будується на основі принципів гуманістичного виховання і системно-діяльнісного підходу.

Система підготовки студентів педагогічного закладу вищої освіти до взаємодії із сучасними сім'ями має на меті надати майбутнім фахівцям дошкільної освіти систематизовані знання про особливості та специфіку організації виховного процесу, сучасні технології постановки та здійснення виховних та корекційних цілей, засобів щодо роботи з різними типами родин для покращення стану сімейного виховання, якості співробітництва та взаєморозуміння з батьками дошкільників [7].

Зміст освітньої роботи з досліджуваної проблеми спрямований на те, щоб ознайомити студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта з особливостями сучасних українських сімей та їх виховним потенціалом; переконати здобувачів у важливості ролі сім'ї і родини у вирішенні завдань з формування гармонійно розвиненої особистості дошкільника; проаналізувати провідні тенденції педагогічної діяльності, спрямовані на взаємодію та співпрацю з батьками дітей і створення оптимальних умов для успішної соціалізації особистості дитини;

озброїти різноманітними інноваційними методиками вивчення сімей, сучасними доцільними формами та інтерактивними методами роботи з родинами вихованців; формувати у студентів етичну культуру спілкування з батьками.

У період реформування системи освіти зміни відбуваються дуже швидко, і батьки часто не мають достатніх уявлень про них, орієнтуються на свій попередній власний досвід, який відстає від сучасних умов. Тому педагогу для вирішення цієї невідповідності необхідно зробити освітній процес максимально відкритим, інформативним, доступним для батьків, побудованим на принципах партнерської взаємодії.

Специфічними особливостями цієї співпраці є усвідомлення рівноправності сім'ї в процесі тісної партнерської взаємодії; розуміння та підтримка кожної сім'ї і соціально-психологічних процесів, що відбуваються в ній; забезпечення розвиваючого характеру міжособистісної педагогічної взаємодії, шанобливе, толерантне ставлення до сім'ї і дітей; упевненість родини у розумінні й підтримці педагогом розвитку їхньої дитини. Формування таких якостей є невід'ємною складовою підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до тісної партнерської взаємодії з батьками та рідними вихованців у освітньому процесі закладу вищої освіти.

Аналізуючи дослідження науковців стосовно сучасного стану виховання дітей в сім'ях, загалом існує велика кількість актуальних педагогічних проблем, особіно: відсутність дієвої стратегії та послідовності в методах і принципах виховання, недостатність педагогічної та етичної культури батьків, проблеми початкової соціалізації дитини та усвідомлення батьками співвідношення природи і виховання кожної окремої особистості, нестабільність емоцій у сімейному спілкуванні, великий вплив інформативного кола та індустрії розваг на життя сім'ї тощо. Складність таких педагогічних питань та невміння знайти правильні рішення призводять до численних невиправних батьківських помилок. Їх причини полягають у нездатності батьків до самокритики; відсутності елементарних знань, навичок і вмінь з догляду та виховання, спілкування і взаємодії з дітьми різного віку; нерозумінні того чинника, що саме сім'я та налагоджена комунікація в ній,

яка слугує не тільки своєрідним фоном усієї життєдіяльності, а й основоположним засобом виховання дітей, є найважливішими для формування особистості [13].

Об'єктивна складність процесу саме сімейного виховання породжує реально існуючі труднощі у виховній діяльності, які, у свою чергу, виявляються як умови та обставини, що потребують певних корекційних зусиль для їх подолання. Найважливішою умовою успішного виховання дитини є узгоджена взаємодія між закладом дошкільної освіти та сім'ї. Налагодження тісної співпраці педагога з батьками, яка ґрунтується на рівноправності та повазі, є важливою функцією у педагогічній діяльності вихователя і покликана забезпечити оптимальні умови гармонійного розвитку дитини.

У процесі професійної підготовки майбутні вихователі повинні усвідомити, що співпраця закладу дошкільної освіти з родинами вихованців відбувається за такими напрямками: створення сучасного інформаційно-просвітницького, розвивального простору для батьків та інших членів родини, які тісно залучені до виховання дитини; підвищення фахової компетентності педагогів на основі ознайомлення з родинним досвідом виховання; сприяння цілеспрямованої інтеграції родинного виховання в суспільне; заохочення та переконання батьків бути активними учасниками освітнього процесу; узгодження елементарних понять, цінностей, педагогічної позиції, досягнення цілісності виховних впливів на дитину в родині та закладі дошкільної освіти; формування в дошкільних педагогічних працівників і батьків позитивного ставлення до тісної партнерської взаємодії, спонукання їх до дій і правильних моделей поведінки, направлених на взаєморозуміння і взаємоповагу.

Майбутнім вихователям необхідно зрозуміти, що спільна робота вихователів і батьків – це партнерська діяльність, яка спрямована на гуманізацію виховного середовища, вироблення загальної, чіткої стратегії діяльності закладу дошкільної освіти і сім'ї, визначення загальної дієвої програми спільної роботи, удосконалення педагогічної компетентності та майстерності педагогів, педагогічної та етичної культури батьків [16, с. 283].

Важливою складовою у системі роботи із залучення батьків до плідної партнерської взаємодії є спільна діяльність зі створення сучасного інноваційного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти; здійснення своєчасного індивідуального консультування сімей з питань особистісного розвитку дитини; участь батьків у спільному продумуванні, підготовці і проведенні виховних заходів, гурткової роботи, свят; обов'язкове ознайомлення батьків з особистими досягненнями їхніх дітей, проєктування спільної міжособистісної діяльності педагогів і сімей з метою забезпечення прогресу розвитку й виховання дітей.

Сучасні форми партнерської взаємодії із сім'єю спрямовані на привернення їх уваги до змісту роботи закладу дошкільної освіти. Науковці стверджують, що батьки краще пізнають свою дитину, коли мають можливість спостерігати її повсякденну поведінку, коли відбувається спілкування й діяльність у нових, непередбачуваних ситуаціях.

Майбутні вихователі повинні усвідомити, що читання лекцій для батьків не є дієвою формою взаємодії, а важливо упроваджувати інтерактивні форми співпраці, знати новітні методики організації освітнього процесу із урахуванням сучасних умов безпеки, психологічних особливостей вихованців та їх батьків. Система підготовки майбутніх фахівців спрямована на формування вмінь організації таких форм роботи з родинами вихованців: круглих столів, майстер-класів, свят, проєктів, фестивалів, тренінгових занять, семінарів-практикумів, педагогічних аукціонів [18, с. 56].

Підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до співпраці із сучасною сім'єю є структурним елементом у професійній підготовці, а її результатом є професійна готовність. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє визначити професійно-педагогічну підготовку вихователя до роботи із сім'єю як складову частину професійної підготовки в освітньому процесі закладу вищої освіти, яка складається із тісно взаємопов'язаних і взаємодіючих компонентів, що забезпечують готовність майбутнього вихователя до роботи з батьками дошкільників [13].

У зв'язку з цим стає очевидною необхідність формування професійної готовності студентів до взаємодії із сучасною сім'єю. Тому одним з основних напрямів підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти має стати спеціально цілеспрямоване навчання їх осмисленому плануванню своєї професійної діяльності, а також переосмислення цілей і завдань педагогічної практики та технології плідної педагогічної взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї у нових соціокультурних умовах.

Варто зауважити, що аналіз сучасних наукових досліджень дозволяє визначити професійну готовність здобувачів педагогічних закладів вищої освіти до співпраці з сучасними сім'ями як «складне інтегративне новоутворення особистості, яке є метою і результатом професійної підготовки, відображає єдність ціннісно-сміслового, когнітивного, технологічного, дослідницького компонентів і проявляється в їх професійній активності» [15].

Дефініція готовності розглядається різними авторами не однаково: як наявність спроможності до чогось; як відношення; як якість особистості; як частковий ситуативний чи психічний стан; як наявність у суб'єкта образу структури визначеної конкретної дії та постійної спрямованості свідомості на його виконання. Більшість авторів схиляються до того, що зміст і структура готовності особистості до професійної діяльності визначається вимогами до діяльності, до психологічних процесів, досвіду та властивостей особистості.

Готовність майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності розглядається як інтегративна якість кожної особистості з позитивною мотивацією, зі сформованими стійкими моральними цінностями, міцними знаннями і уміннями, що спонукає творчо підходити до вирішення професійних задач та критично оцінювати особисті дії. Це складне особистісне утворення, що забезпечує високий результат взаємодії освітнього закладу з батьками та містить професійно-педагогічні погляди і переконання, професійну спрямованість психофізіологічної, емоційно-вольової сфер особистості педагога, професійні знання, уміння і прагнення співпрацювати з батьками дітей у сучасних умовах, самооцінку та педагогічну культуру сім'ї [11, с. 264].

Кінцевим результатом готовності студентів до співпраці з батьками є добровільне, усвідомлено-ціннісне прагнення майбутніх педагогів до неперервної професійної самореалізації та самовдосконалення; здійснення конструктивного цілеспрямованого педагогічного керівництва над цим процесом в освітньому закладі під час педагогічної практики. Цей процес характеризується особливою активністю, цілеспрямованістю на співвіднесення поведінки особистості з вимогами ситуації, очікування суспільства відповідно до стану міжособистісної взаємодії.

Аналіз концепцій професійної готовності дошкільних фахівців до педагогічної діяльності свідчить про те, що у визначенні готовності майбутнього вихователя потрібно виходити зі специфіки роботи в закладі дошкільної освіти та особливостей організації і здійснення взаємодії із сучасною сім'єю. Відомо, що координація співпраці між закладом дошкільної освіти та сім'єю має здійснюватися педагогом. Від правильної організації і проведення роботи з батьками дошкільників, значною мірою залежить успішність процесу навчання і виховання дітей.

Успішне встановлення і підтримання конструктивної педагогічної взаємодії «діти–батьки–вихователі» важливо здійснювати на принципах гуманності, толерантності, взаємоповаги, довіри, відповідальності, рівноправного партнерства, врахування психофізичної індивідуальності дітей для їхнього цілеспрямованого, необмеженого, продуктивного залучення до освітнього процесу.

Майбутні вихователі повинні усвідомлювати, що сім'я є основою первинної соціалізації особистості дитини і має на неї більший вплив, ніж засоби масової інформації, заклади освіти. Проте, вона не спроможна в повному обсязі забезпечити виховання гармонійної, активної особистості, здатної до адаптації в нових соціальних умовах опанувати й засвоїти інтелектуальні, культурні і духовні цінності. Ключова роль у вирішенні завдань виховання покладається на реалізацію співпраці сім'ї і закладу дошкільної освіти.

Готовність майбутніх вихователів до взаємодії із сім'ями дошкільників характеризуємо як результат якісної підготовки в закладах вищої педагогічної

освіти, здатність виявити загальні й професійні компетентності, необхідні для здійснення конструктивного зв'язку з батьками на засадах тісної партнерської педагогіки з метою досягнення ефективних освітніх результатів.

9.2. Загальний опис і структура освітніх компонентів

Зміст фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти визначається освітньою програмою (ОП), що є державним документом, у якому встановлено вимоги до змісту, обсягу та рівня освітньої і професійної підготовки бакалаврів спеціальності 012 Дошкільна освіта. Аналіз освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта», навчального плану засвідчив, що в них передбачено нормативні та вибіркові дисципліни, які мають потенційні можливості для формування готовності у майбутніх вихователів до роботи із сім'єю. Так, у освітньо - професійній програмі «Дошкільна освіта» до обов'язкових дисциплін введено освітні компоненти: «Педагогіка сімейного виховання», «Теорія і методика роботи домашнього вихователя та співпраця ЗДО з родинами». Серед вибірових дисциплін: «Актуальні проблеми сімейного виховання дошкільників», «Сімейне і суспільне виховання дошкільників у зарубіжних країнах», «Організація і проведення сімейного дозвілля», «Інновації сімейного виховання», «Психічний розвиток дитини в умовах сім'ї», «Технології соціально-педагогічної роботи із сім'єю».

Вивчення дисциплін педагогічного циклу дозволяє студентам набути не лише теоретичні знання, а також практичні уміння та навички організації сучасного освітнього процесу, знання і вміння стосовно реалізації різноманітних інноваційних форм та методів співпраці педагога і батьків.

Вагома роль у системі цілеспрямованої підготовки майбутніх вихователів до співпраці із сучасною сім'єю належить навчальній дисципліні «Педагогіка сімейного виховання», яка активно сприяє розвитку в студентів професійного інтересу до проблем виховання дитини в сім'ї, усвідомленню важливості та необхідності для формування особистості дитини повноцінної родини, вивчення особливостей сучасного сімейного виховання, тенденцій виховання дитини в

родині та формуванню практичних умінь організувати освітньо-виховну діяльність з дитиною та її сім'єю на основі особистісно-орієнтованої моделі взаємодії з ними.

Навчальний курс «Педагогіка сімейного виховання» має на меті сформувати в майбутнього фахівця теоретичну базу знань про завдання, зміст, методи, форми роботи з дітьми в умовах сім'ї; виробити відповідальне ставлення до виховання дітей, уміння працювати з батьками, надавати їм консультативну допомогу з метою уникнення можливих помилок і недоліків у процесі сімейного виховання; навчити творчо використовувати набуті знання в майбутній практичній діяльності, використовуючи досягнення сучасної педагогічної науки.

У змісті навчальної дисципліни детально розглядаються вітчизняні та зарубіжні моделі сімейного виховання та сучасні методи підготовки батьків до виконання ними батьківських функцій, що дає можливість формувати в здобувачів аналітичне мислення та самостійне, свідоме розуміння явищ цього процесу. Особлива увага в процесі вивчення курсу приділяється активізації творчого потенціалу студентів.

Навчально-методичне забезпечення освітнього компоненту включає робочу програму, силабус, конспекти лекцій, методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи, матеріали для контролю знань студентів (тести для поточного та модульного контролю знань, умінь), перелік питань до семестрового контролю, ректорську контрольну роботу. За умови дистанційного навчання студенти мають можливість отримати доступ до навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни, яке розміщено на платформі MOODLE.

На вивчення «Педагогіки сімейного виховання» відводиться 90 годин, що становить 3 кредити, з них: 16 годин лекційних, 20 годин практичних занять, 54 години – самостійна робота, форма контролю – залік.

Програма навчальної дисципліни:

Змістовий модуль № 1. Сім'я як соціальний інститут становлення і розвитку особистості.

Тема 1. Виховання дітей у сім'ї.

Вплив сім'ї на розвиток дитини. Основні напрями виховання дітей в сім'ї. Методи виховання дітей в сім'ї. Педагогічні умови успішного виховання дітей в сім'ї.

Тема 2. Характеристика сім'ї як інституту виховання в умовах сьогодення.

Становлення і розвиток сім'ї як соціально інституту. Законодавчі акти про сім'ю. Стратифікація суспільства та її вплив на сучасну сім'ю. Особливості сучасної сім'ї. Функції сім'ї. Методи вивчення сім'ї.

Тема 3. Виховний потенціал сім'ї.

Поняття про виховний потенціал. Типи сімей, їх виховний потенціал. Виховання дітей у неповній сім'ї. Особливості виховання дітей у прийомній сім'ї. Специфіка виховання в сім'ї близнюків. Особливості виховання дівчинки в сім'ї. Особливості виховання хлопчика в сім'ї. Вплив сімейного неблагополуччя на формування особистості дитини.

Тема 4. Роль батьків та близьких родичів у вихованні дітей.

Авторитет батьків як чинник успішного виховання дітей у сім'ї. Види авторитету. Вплив матері на виховання дитини. Роль батька у вихованні дитини. Роль бабусі та дідуся у вихованні дітей. Підготовка дитини до шкільного навчання в умовах сім'ї.

Змістовий модуль 2. Родинно-сімейне виховання в Україні та за кордоном.

Тема 1. Особливості виховання дітей в українській сім'ї.

Виховний ідеал української сім'ї. Методи, засоби розумового, трудового, морального виховання дітей в українській сім'ї. Народні звичаї, пов'язані з народженням та вихованням дітей.

Тема 2. Зарубіжний досвід виховання дітей у сім'ї.

Особливості виховання дітей в японській сім'ї. Виховання дітей в англійській сім'ї. Виховання дітей в американській сім'ї. Виховання дітей у корейській сім'ї.

Виховання дітей у французькій сім'ї. Виховання дітей у німецькій сім'ї.

Тема 3. Педагогічна культура батьків.

Поняття про педагогічну культуру. Організація та методичні аспекти формування педагогічної культури батьків. Шляхи формування педагогічної культури батьків. Досвід батьківської освіти в зарубіжних країнах.

По завершенню вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка сімейного виховання» бакалаври мають уміти пояснювати роль родини та її вплив на виховання дітей та її функції; аналізувати, оцінювати виховний потенціал різних типів сімей, аналізувати педагогічні проблеми, труднощі та помилки сучасної родини, можливі шляхи їх вирішення; знати основи еволюції шлюбно-сімейних стосунків, особливості життєвого циклу сім'ї, закономірності динаміки сім'ї, чинники дестабілізації шлюбно-сімейних відносин і вміти використовувати сучасні методи дослідження сім'ї в професійній діяльності; використовувати доцільні інноваційні форми, методи і засоби виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї; володіти психолого-педагогічними знаннями з основ співпраці з членами родини та закладами дошкільної освіти; прагнути реалізувати індивідуально-персонізовану сучасну модель педагогічної взаємодії з батьками з метою комплексного педагогічного впливу на особистість дитини [9].

Теоретична підготовка студентів здійснювалася під час проведення лекцій на теми «Виховання дітей у сім'ї», «Характеристика сім'ї як інституту виховання в умовах сьогодення», «Виховний потенціал сім'ї», «Роль батьків та близьких родичів у вихованні дітей», «Особливості виховання дітей в українській сім'ї», «Зарубіжний досвід виховання дітей у сім'ї», «Педагогічна культура батьків».

У процесі лекцій здобувачі отримують необхідну інформацію, осмислюють її, засвоюють і використовують найближчим часом на практичних заняттях, а в подальшому – у майбутній фаховій діяльності. Окрім традиційних, заслуговують на увагу проблемні лекції, на яких новий теоретичний матеріал, що подається, необхідно обґрунтувати, вирішивши проблемну ситуацію. Для створення проблемної ситуації доцільними є використання таких прийомів: постановка проблеми; проблемна задача у вигляді декількох запитань; повідомлення

інформації, що містить суперечність; звернення уваги на певне життєве явище, яке потрібно проаналізувати та пояснити; повідомлення фактів, які викликають непорозуміння [1, с. 176]. У ході таких лекцій студенти беруть активну участь в аналізі протиріч, які виникли, вчатья висувати оригінальні шляхи їх вирішення, аналізують інформацію, висувають гіпотези, використовують різні методи для їх розв'язування.

На лекційних заняттях акцентується увага на формуванні готовності майбутніх вихователів до роботи з батьками, які виховують дітей раннього та дошкільного віку в сучасних умовах воєнного стану. В таких обставинах найбільшої актуальності набуває система комунікації з дітьми, їх сім'ями, що дає можливість встановлювати швидкий обмін інформацією, мобільність зворотнього зв'язку. Для майбутнього педагога важливим є сформоване вміння емоційної та психологічної підтримки дошкільників, вивчення з ними правил поведінки під час тривоги, поводження з вибухонебезпечними предметами, оволодіння формами роботи з дітьми в укриттях, постійне бажання створювати безпечну атмосферу у закладі дошкільної освіти, що допоможе зберегти життя всіх учасників освітнього процесу. Майбутні фахівці повинні бути готові та спроможні повноцінно надавати інформацію, проводити консультації і працювати з дітьми внутрішньо переміщених осіб, оволодіти знаннями про психолого - педагогічний супровід особистісного розвитку кожного вихованця та виховний потенціал його родини.

Для закріплення знань, формування умінь і навичок студентів взаємодіяти з батьками проводяться практичні заняття, які мають на меті поглиблювати, розширювати, узагальнювати теоретичні знання, отримані студентами на лекціях та забезпечувати застосування їх у подальшій безпосередній практичній діяльності [6, с. 302].

Для кожної теми практичного заняття задля повноцінного опанування змістом навчальної дисципліни, якісної підготовки студенти мають можливість опрацювати навчально-методичні матеріали. З цією метою розроблені плани практичних занять, у яких зазначені мета, питання для обговорення, завдання для практичної та самостійної роботи, рекомендована основна та додаткова література,

розміщені методичні вказівки, які допоможуть бакалаврам сумлінно підготуватися до заняття, виконати вказані завдання.

Під час вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка сімейного виховання» студенти виконують такі практичні завдання:

- підготуйте презентацію «Українська родина» у малюнках, репродукціях відомих художників» та ін.
- розробіть зміст консультації для молодих батьків на тему: «Як підготувати дитину до появи малюка у сім'ї»;
- підготуйте рекомендації (8-10) для батьків «Як правильно виховувати єдину дитину у сім'ї»;
- складіть 10–12 правил для матері і батька, яких необхідно дотримуватись у процесі виховання дітей;
- випишіть з книги А. С. Макаренка «Книга для батьків» суттєві думки, які, на Ваш погляд, знадобляться Вам у процесі створення власної сім'ї та виховання дітей;
- напишіть педагогічний твір «Що я знаю про свій рід»
- наведіть приклади прислів'їв, приказок, казок, народних пісень про роль батька і матері у вихованні дітей [8].

Для формування глибокої внутрішньої та професійної мотивації студентів важливою є заміна традиційних форм організації занять на більш цікаві, нестандартні, які стимулюють майбутніх фахівців до творчого застосування набутих знань, критичного їх осмислення, розвитку вмінь комунікації, формування професійних умінь у змодельованому середовищі, максимально наближеному до майбутньої професійної діяльності. Такими є інтерактивні форми роботи: ділові ігри, дискусії, тренінги, акваріум, мозковий штурм, діалог, синтез думок та інші. Часто на практичних заняттях використовуються ігрові технології, зокрема ділові ігри, які сприяють поглибленню знань, формуванню педагогічних умінь, оволодінню студентами способами активної пізнавальної діяльності [12,с. 6].

Використання ділової гри на занятті дає можливість створити позитивний емоційний фон, забезпечити ефективне співвідношення креативної імпровізації і

регламентуючих правил, що спрямовують діяльність учасників гри, формують сприйняття природності й невимушеності у навчальних проблемних ситуаціях. Створення спільних проєктів є однією з найулюбленіших форм роботи здобувачів. Вона сприяє розвитку творчої уяви майбутніх дошкільних педагогів, дає можливість усвідомити важливість здобуття теоретичних знань для успішного формування практичних навичок, забезпечує можливість розвивати спеціальні професійні компетентності, слугує формуванню уміння працювати у команді над спільною метою, захищати свої переконання (творчий проєкт) [4, с. 114].

Цікавою формою роботи на практичних заняттях з курсу «Педагогіка сімейного виховання» є проєкт, який створюють студенти. Самостійно або за допомогою викладача вони обирають проблему, яка може виникнути в сім'ї. Потрібно розкрити її, проаналізувати, вказати як вихователь може в цій ситуації допомогти дитині та батькам її вирішити. Не менш дієвим засобом у формуванні умінь взаємодії з батьками є аналіз студентами педагогічних ситуацій, що стосуються взаємовідносин у сім'ї, з батьками вихованців. Розв'язування таких ситуацій також допомагає розкрити свій потенціал і визначати правильні шляхи побудови взаємовідносин з родиною.

Важливими умовами підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з батьками, на нашу думку, є позитивне налаштування на ефективну взаємодію із сім'єю, вселення віри у власні сили, підбір відеоматеріалів з телепередач, що пов'язані з проблемами й конфліктами в умовах сім'ї, на основі яких робиться детальний аналіз певних ситуацій.

У процесі проведення практичних занять рекомендуємо перегляд відеопередач «Врятуйте нашу сім'ю», «Моя суперродина», «Супермама», «Супербабуся»; підбирати відеоматеріали на Youtube, які допомагають формуванню в студентів розуміння певних проблем, ефективного сприйняттю порад психологів щодо налагодження позитивних взаємин батьків і дітей. Перегляд телепередач, де розглядаються етичні і психологічні складові розвитку дитини, висловлені рекомендації фахівців будуть також корисні майбутнім вихователям у

роботі із сім'ями вихованців, можуть застосовуватися під час індивідуальних бесід, проведення батьківських зборів.

У підготовці студентів до роботи із сім'єю під час проведення практичних занять, виконання завдань самостійної роботи варто звертатися до праць відомих педагогів: А. С. Макаренка «Книга для батьків, «Лекції про виховання»; В. О. Сухомлинського «Батьківська педагогіка», «Листи до сина», «Листи до доньки»; М. Г. Стельмаховича «Українська родинна педагогіка»; Ш. О. Амонашвілі «Мистецтво родинного виховання» та інших відомих творів, які допоможуть глибше зрозуміти проблеми виховання дітей та шляхи побудови довірливих взаємин у сім'ї.

Перевірка набутих студентами знань, умінь з питань виховання дітей у родині, налагодження взаємодії з батьками відбувається не тільки в ході практичних занять, а також під час виконання завдань для самостійної роботи.

Одним зі шляхів опанування освітнім компонентом «Педагогіка сімейного виховання» є самостійна робота, яка слугує систематизації, закріпленню знань та умінь, отриманих на лекціях, розширенню і поглибленню навчального матеріалу, формуванню умінь та навичок самостійного пошуку інформації, її аналізу, узагальненню, розвитку самостійного мислення, творчої ініціативи, дослідницьких умінь у процесі виконання індивідуальних завдань. Цьому сприяють конспектування першоджерел, наукових статей, розв'язування педагогічних задач, написання творів, підготовка доповідей, рефератів, наукових повідомлень, презентацій. Самостійна робота формує навички самостійної діяльності взагалі, які є необхідними в подальшій професійній діяльності, виробляє здатність самостійно приймати відповідальні рішення, знаходити оптимальний вихід з будь-яких ситуацій [17, с. 116].

Наприклад, у процесі вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка сімейного виховання» студенти виконували такі завдання для самостійної роботи :

- створіть образні моделі різних типів сучасної сім'ї;
- підготуйте поради для батьків по вихованню близнюків у сім'ї;
- доберіть діагностичні методики вивчення сім'ї;

- проаналізуйте казки і легенди, висвітліть методи заохочення і покарання дітей, які використовує народна педагогіка;
- підготуйтеся до дискусії: «Природне чи штучне годування дітей». Ваші роздуми та аргументи;
- здійсніть порівняльний аналіз загальних тенденцій виховання дітей у сім'ях у різних країнах [8].

Як уже зазначалося, однією з форм самостійної роботи студентів є реферат, який виконується з метою глибшого усвідомлення певної теми навчальної дисципліни і сприяє формуванню навичок збору, аналізу, синтезу і узагальнення відповідної інформації [15, с.125].

Пропонуємо орієнтовну *тематику рефератів* з навчальної дисципліни «Педагогіка сімейного виховання»:

1. Роль сім'ї у формуванні особистості дошкільника.
2. Соціально-психологічний портрет багатодітної родини.
3. Роль сім'ї у формуванні в дошкільників шанобливого ставлення до людей.
4. Родина як осередок формування медіакультури особистості.
5. Неблагополучна сім'я як фактор формування девіантної поведінки дитини.
6. Роль сім'ї у формуванні здорового способу життя дітей дошкільного віку.
7. Виховний потенціал неповної сім'ї.
8. Ідеї сімейного виховання у працях відомих педагогів.
9. Виховні традиції українського родинного виховання.
10. Особливості первинної соціалізації дітей в умовах неповної сім'ї.
11. Виховні традиції українського родинного виховання.
12. Використання методів покарання та заохочення в практиці сучасного сімейного виховання.
13. Культура сімейного дозвілля як соціально-педагогічний феномен.
14. Роль авторитету батьків у вихованні дітей.
15. Роль сім'ї у формуванні в дошкільників інтересу до професій.
16. Шляхи співпраці сім'ї і закладу дошкільної освіти у вихованні дітей дошкільного віку.

17. Формування образу сім'ї у дітей дошкільного віку.
18. Сімейне дозвілля як чинник формування сучасної сім'ї.
19. Формування педагогічної компетентності батьків дошкільників.

Згідно з навчальним планом спеціальності 012 Дошкільна освіта випускники бакалаврату виконують курсову роботу, яка є одним з видів індивідуальних завдань та передбачає систематизацію, закріплення та поглиблення теоретичних і практичних умінь та навичок аналізу та узагальнення знань, здобутих під час вивчення навчальної дисципліни, а також застосування їх при вирішенні теоретичних чи практичних проблем. Курсова робота сприяє розвитку логічного мислення, творчих здібностей студента, прищепленню йому елементарних навичок самостійної роботи, пов'язаної з пошуком, систематизацією і узагальненням відповідної інформації, наукової та навчальної літератури [6, с. 394].

З метою поглибленого вивчення, дослідження окремих питань навчальної дисципліни «Педагогіка сімейного виховання» пропонуємо орієнтовну *тематику курсових робіт*:

1. Спільне дозвілля дорослих та дітей як умова формування позитивних взаємин у родині.
2. Особливості виховання обдарованих дітей в умовах сім'ї.
3. Виховний потенціал неповної сім'ї.
4. Шляхи співробітництва сім'ї і ЗДО у процесі адаптації дітей до нових умов.
5. Особливості соціалізації дітей в неповній материнській сім'ї.
6. Роль книги у сімейному вихованні дошкільників.
7. Організація трудової діяльності дітей дошкільного віку в сім'ї.
8. Шляхи попередження насильства у сім'ї.
9. Особливості проведення оздоровчого сімейного дозвілля з дошкільниками.
10. Гендерного виховання дітей в сім'ї засобами казки.
11. Використання здоров'язберезувальних технологій у сімейному вихованні дошкільників.
12. Заохочення та покарання дітей у родині.

13. Вплив сім'ї на вихованні моральних якостей дітей дошкільного віку.
14. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку у сім'ї.
15. Роль батьків у створенні безпечного середовища дітей дошкільного віку.
16. Особливості економічного виховання дітей дошкільного віку у сім'ї.
17. Роль іграшки у сімейному вихованні дошкільників.
18. Родинні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку.
19. Вплив батька на становлення дитини дошкільного віку.
20. Казкотерапія у сімейному вихованні дошкільників.

Ефективному засвоєнню освітнього компоненту «Педагогіка сімейного виховання», підготовці здобувачів до взаємодії із сім'єю сприяє поєднання аудиторних занять з різними видами педагогічних практик. Педагогічна практика є органічним продовженням професійної підготовки, її необхідною ланкою, що впливає на успішність і ефективність підготовки фахівця в цілому. Запорукою підвищення професійної компетентності майбутніх вихователів у співпраці із сім'єю є практична діяльність під час проходження виробничої педагогічної практики. У студентів з'являється можливість відвідати батьківські збори, поспостерігати за щоденним спілкуванням вихователів і батьків. Модуль «Педагогіка сімейного виховання» є важливою складовою виробничої педагогічної практики студентів, які навчаються за освітніми програмами «Дошкільна освіта» та «Дошкільна освіта. Сімейне виховання».

Серед завдань виробничої педагогічної практики є:

- підготовка орієнтовної тематики батьківських зборів для різних вікових груп (раннього, молодшого, середнього, старшого віку);
- створення інформаційного бюлетня для батьків (тема на вибір);
- підготовка плану роботи з батьками по організації ігрової діяльності дітей у сім'ї;
- проведення консультації (індивідуальна / групова) для батьків за визначеною темою;
- здійснення діагностики рівня співпраці вихователів з батьками;

– розробка рекомендацій батькам щодо організації дозвілля дітей дошкільного віку в умовах сім'ї.

Виконання завдань практики з даного модуля дає можливість студентів оцінити набуті знання під час вивчення навчального курсу в умовах реального освітнього простору.

Під час проходження навчальних та виробничих практик студенти 1–4 курсів мають також можливість брати участь в організації і проведенні родинних свят «Свято матері», «День сім'ї», «Без сім'ї немає щастя на землі», «День синів». Бакалаври долучаються до проведення батьківських зборів, батьківських семінарів, круглих столів, оформлення інформаційного куточка для батьків.

«Педагогіка сімейного виховання» сприяє формуванню загальних і фахових компетентностей для виконання професійних завдань освітнього та інноваційного характеру і здатностей до реалізації практичних результатів у подальшій самостійній діяльності.

Професійні компетентності та якості майбутніх фахівців дошкільної освіти формуються під час лекційних, практичних занять, самостійної роботи, педагогічної практики, виконання індивідуально-дослідних завдань. Важливим у процесі проведення лекційно-практичних занять є формування в студентів готовності і бажання працювати з батьками, прагнути використовувати сучасні інноваційні форми і методи взаємодії із сім'єю, постійно удосконалювати власні професійні якості.

Усвідомленню майбутніми фахівцями дошкільної освіти важливості формування готовності до роботи з батьками є засвоєння ними нормативної навчальної дисципліни «Теорія і методика роботи домашнього вихователя та співпраці ЗДО з родинами», яка вивчається студентами 4 курсу в 7 семестрі.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	Денна форма навчання	
Кількість кредитів –3	Обов'язкова	
	Рік підготовки:	
	4-ий	
Загальна кількість годин – 90	Семестр	
	7-ий	
Кількість змістових модулів (за умов поділу) – 3	Лекції	
	16 год.	
	Семінарські заняття	
	Практичні заняття	
	20 год.	
	Лабораторні заняття	
	Самостійна робота	
	54 год	
	Вид підсумкового контролю: Залік	

Отримані знання з курсу «Педагогіка сімейного виховання» виступають суттєвим підґрунтям для його опанування, мета якого – утвердження важливості сімейного виховання дитини дошкільного віку, необхідності взаємодії сімейного і суспільного дошкільного виховання, налагодження співпраці між вихователями дітей дошкільного віку і батьками, виявлення сучасних тенденцій розвитку індивідуального та суспільного виховання в Україні.

Опанування цього освітнього компонента передбачає такі види діяльності: лекційні, практичні заняття, самостійну роботу. Навчальна дисципліна складається з трьох змістових модулів: 1. Сім'я як первинне середовище виховання дитини. 2. Теоретико-методичні засади організації діяльності домашнього вихователя. 3. Теоретико-методичні аспекти співпраці вихователів дітей дошкільного віку з родинами.

Перший змістовий модуль передбачає вивчення таких тем: «Сім'я як середовище становлення особистості дитини», «Специфіка виховання дошкільника в умовах сучасної сім'ї», «Первинна соціалізації дітей дошкільного віку в умовах сімейного середовища»; другий – «Історико-ретроспективний аналіз становлення розвитку інституту домашніх вихователів», «Законодавчі основи діяльності домашнього вихователя», «Образ домашнього вихователя у творах художньої літератури», «Психолого-педагогічні та методичні аспекти діяльності домашнього вихователя»; третій – «Форми співпраці закладу дошкільної освіти із сім'єю», «Особливості підвищення педагогічної культури батьків, виховання батьків». На вивчення відводиться 90 години / 3 кредити. Завершується опанування дисципліни заліком [3].

У результаті вивчення визначеного освітнього компоненту студенти детально ознайомлюються з виховними традиціями української родини, педагогічними умовами і чинниками сімейного виховання; описувати основні засади та принципи співпраці закладів дошкільної освіти з родинами вихованців, особливості організації взаємодії домашнього вихователя з родиною; здійснювати аналіз та узагальнювати інформацію щодо змісту та форм співпраці закладу дошкільної освіти з родинами, порівнювати особливості суспільного та сімейного виховання; знати закономірності організації взаємодії домашнього вихователя з батьками вихованців; усвідомлювати важливість забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії та організації міжособистісного спілкування з дошкільниками, змістовного спілкування з батькам з метою підвищення рівня їх педагогічної культури [3].

Наприклад, у процесі проведення практичних занять з цього курсу студенти виконують такі завдання:

- скласти план роботи закладу дошкільної освіти з батьками на рік;
- зробити макет батьківського куточку для батьків дітей дошкільного віку, заповнити його змістом та вміти презентувати;
- скласти план-конспект проведення загальних батьківських зборів та план проведення батьківської конференції;
- скласти конспект проведення дня відкритих дверей у закладі дошкільної

освіти;

- підготувати презентацію на визначену тему та інші.

Окрім практичних завдань передбачено виконання і завдань для самостійної роботи, зокрема:

- законспектуйте та висловіть свою думку щодо наукової статті...;
- підготуйте доповідь на тему... ;
- з власного досвіду наведіть приклади попередження та усунення негативної поведінки дітей;
- проаналізуйте документи, що стосуються працевлаштування домашніх вихователів на роботу;
- дайте власну оцінку правам і обов'язкам домашніх вихователів в Україні за державними документами.

Варто наголосити, що пізнавальна діяльність здобувачів активізується, якщо завдання самостійної роботи мають креативний характер і безпосередньо пов'язані з їх майбутньою професійною діяльністю. У ході вивчення педагогічних дисциплін «Педагогіка сімейного виховання», «Теорія і методика роботи домашнього вихователя та співпраці ЗДО з родинами» студенти виконують різноманітні види продуктивної самостійної роботи: написання творів-есе, розробка конспектів виховних заходів, створення навчальних проєктів, розв'язання педагогічних задач на сімейну тематику. Виконання таких видів робіт дає можливість одночасно вирішувати ряд завдань: закріплення і перевірка набутих знань, формування у студентів професійних практичних умінь і навичок, розвиток креативного педагогічного мислення, формування навичок саморозвитку, самовдосконалення та самоосвіти (осібно уміння відбирати необхідний матеріал, оцінити практичний досвід, планувати й використовувати його у своїй подальшій практичній діяльності).

Нормативні дисципліни «Педагогіка сімейного виховання», «Теорія і методика роботи домашнього вихователя та співпраці ЗДО з родинами» спрямовані на набуття студентами базових понять, на основі яких будуть формуватися вміння

і навички роботи з батьками. Вони є основою і підґрунтям для вивчення вибіркових дисциплін.

Кафедрою дошкільної освіти розроблена і впроваджується сертифікатна програма «Індивідуальна підприємницька діяльність у галузі дошкільної освіти» (60 кредитів), яка включена до змісту професійної підготовки бакалаврів другого року навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта. Серед рекомендованих дисциплін визначені наступні: «Актуальні проблеми сімейного виховання дошкільників», «Психологічний розвиток дитини в сім'ї», «Організація і проведення сімейного дозвілля», «Художньо-мовленнєва діяльність дітей у родині», «Сучасні технології організації дошкільної освіти у сім'ї», «Соціалізація дошкільників в умовах сім'ї». На вивчення кожної з них відведено 4 кредити / 120 годин.

Коротко схарактеризуємо деякі з них. Мета навчального курсу «Актуальні проблеми сімейного виховання дошкільників» – розширити знання майбутніх вихователів з актуальних питань сімейного виховання дошкільників, розвивати в них професійний інтерес до сучасних проблем виховання дітей в сім'ї, усвідомлювати важливість необхідності для формування особистості дитини повноцінної родини, підготувати студентів до роботи з батьками та свідомого виконання батьківських функцій з метою підвищення їх педагогічної та етичної культури, здійснювати правильне та відповідальне ставлення до виховання дошкільників, попередження та уникнення пагубних помилок і недоліків у процесі сімейного виховання.

У процесі лекційно-практичних занять бакалаври вивчають такі теми: «Виховання дітей у родинях переселенців», «Булінг як соціальна проблема сучасності», «Негативні тенденції в процесі сімейного виховання», «Особливості виховання гіперактивних та обдарованих дітей в умовах сім'ї», «Вплив сучасного інформаційного простору та індустрії розваг на виховання дітей дошкільного віку» та ін.

Опанувавши цю навчальну дисципліну, студенти вміють аналізувати педагогічні проблеми сучасної сім'ї у вихованні дітей та визначати можливі шляхи

їх вирішення, використовувати доцільні форми, методи і засоби виховання дошкільників в умовах сучасної сім'ї, володіти ґрунтовними педагогічними та психологічними знаннями основ взаємодії з членами родини та закладами дошкільної освіти.

Для розширення знань майбутніх фахівців дошкільної освіти про специфіку організації дозвіллевої діяльності сім'ї викладачами кафедри було розроблено навчальний курс «Організація і проведення сімейного дозвілля», метою якого є усвідомлення студентами місця, ролі та можливостей організації сімейного дозвілля, формування теоретико-методичних знань, вмінь і навичок, що необхідні для організації та проведення дозвілля з дошкільниками в умовах сім'ї.

У результаті його вивчення студенти мають аналізувати сучасний стан та проблеми організації дозвілля в сім'ї, застосовувати сучасні форми та методи при його організації і проведення, використовувати різні форми фізкультурно-оздоровчої роботи дітей дошкільного віку, розрізняти особливості фізкультурно-оздоровчої роботи в освітній та соціально-побутовій сфері з дошкільниками різного віку та статі, упроваджувати форми фізкультурно-оздоровчої роботи в режим дня сім'ї, використовувати методи контролю за оздоровчим впливом фізичних вправ на організм дітей.

З метою формування системи знань про закономірності та механізми психічного розвитку дитини в умовах сім'ї введено навчальну дисципліну «Психічний розвиток дитини в умовах сім'ї». По завершенню її вивчення студенти можуть визначати та аналізувати механізми, фактори, особливості психічного розвитку; глибше розуміти роль родини в пізнавальному та особистісному розвитку дитини; володіти різноманітними формами і методами формування та розвитку в дітей базових якостей особистості, перцептивних та мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості; використовувати методики стимулювання їх розвитку і підтримки в умовах сім'ї.

Засвоєння майбутніми фахівцями змістом означених дисциплін, виконання завдань педагогічної практики сприятиме розширенню та поглибленню знань, на основі яких будуть формуватися вміння й навички усвідомленої та цілеспрямованої

партнерської взаємодії із сім'єю, що є запорукою ефективної педагогічної діяльності, основою їх професійної готовності.

9.3. Педагогічний аналіз рівнів професійної готовності майбутніх вихователів до роботи з батьками дошкільників

Показники професійної готовності студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта виступають як сукупність внутрішніх умов, які впливають на процес професійної адаптації у часовому, змістовому, організаційному, результативному аспектах та створюють основу успішності входження в педагогічно-професійну діяльність, дають можливість формулювати критерії та рівні адаптованості майбутнього вихователя, визначають напрями та зміст роботи.

Для діагностики рівня готовності майбутніх вихователів до роботи з батьками дошкільників у сучасних умовах нами був розроблений комплекс критеріїв, показників та рівнів готовності педагогів до означеної діяльності. Визначаючи критеріальну базу, ми виходили з того, що професійна діяльність вихователя, як і будь-яка діяльність узагалі – це одиниця життя, вона пов'язує людину, по-перше, зі світом – через її мотиваційно-сміслові компоненти, по-друге, з культурою людства – через операційно-технічні компоненти.

Експериментальне дослідження проводилося в декілька етапів: констатувальний, формувальний, контрольний. У нашому дослідженні підготовку майбутніх вихователів до взаємодії з сучасною сім'єю ми розглядаємо як організацію взаємодії та органічної єдності таких основних її критеріїв: мотиваційного; володіння теоретичними знаннями (когнітивного); прагнення до самовдосконалення (рефлексивного) та операційно-діяльнісного, які будуть розглядатися як компоненти готовності майбутнього вихователя до співпраці з батьками в сучасних умовах, а також рівнів (високий, середній, низький).

Для діагностики готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до взаємодії із сучасною сім'єю та характеристики її рівнів визначено критерії:

Мотиваційний потрактуємо як сукупність стійких мотивів до роботи в умовах закладу дошкільної освіти, зокрема до взаємодії з батьками дошкільників

на засадах партнерської педагогіки з метою досягнення ефективних результатів, формування внутрішньої мотивації до позитивного сприйняття дітей і їх батьків. Складається зі спрямованості особистості вихователя, системи мотивів, потреб і цінностей, виступає індикатором професійної компетентності та фактором її успішного формування. Він містить у собі здатність виконання конкретних професійних завдань у співпраці із сучасною сім'єю, які представляють визначені способи, форми та методи діяльності, необхідні для успішного здійснення спільної роботи і передбачає прагнення до вдосконалення знань про співпрацю з батьками; прийняття самостійних рішень щодо організації засвоєння теоретичних знань і їх практичне застосування; потреба в духовному саморозвитку, професійному зростанні.

Когнітивний критерій охоплює спеціальні та фахові компетентності, необхідні для здійснення конструктивного зв'язку з батьками дітей дошкільного віку, забезпечує цілісність уявлень про професійну діяльність, активізує пізнавальну діяльність особистості студента, сприяє розвитку і збільшенню компонентів когнітивного досвіду; визначається здатністю сприймати, переробляти у свідомості, зберігати в пам'яті та своєчасно відтворювати в потрібний момент необхідну інформацію для вирішення визначених теоретичних та практичних завдань. Він передбачає вміння відібрати необхідні знання в загальному потоці інформації, володіння базовими теоретичними знаннями щодо співпраці, взаємодії з батьками, вміннями аналізу і використання досвіду взаємодії із сім'єю.

Рефлексивний критерій виявляється через здатність в осмисленні майбутнім вихователем технологій основ власної діяльності, під час якої встановлюється оцінка та переоцінка своїх досягнень, особистих здібностей; свідомий і справедливий контроль результатів своєї професійної діяльності та аналіз реальних виховних ситуацій. Володіння даним критерієм дозволяє педагогу здійснювати самопізнання, самоконтроль, саморегуляцію та саморозвиток власної особистості, інтерес до самостійної роботи та до співпраці з батьками.

Операційно- діяльнісний критерій складається зі способів та прийомів вияву професійної компетентності, творчої активності, містить у собі здатність

виконання конкретних професійних завдань у взаємодії з батьками за рахунок різних способів, форм та методів діяльності, які необхідні для успішного здійснення спільної роботи; вирішення ситуацій, прийомів самостійного та мобільного розв'язання завдань; здатність майбутнього вихователя самостійно втілювати свої професійні знання в життя, спрямовані на формування в батьків виховного потенціалу; творчий підхід до співпраці з батьками.

Рівень готовності майбутніх вихователів до взаємодії із сім'єю здійснювався шляхом узагальнення отриманих результатів спостереження за освітньою роботою студентів, опитування, анкетування та виконання практичних завдань.

За розробленими критеріями і показниками визначено три рівні готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності: високий, середній, низький.

Високий рівень мають студенти, яким характерні ґрунтовні знання для подальшої педагогічної взаємодії з батьками, високі показники готовності до подолання подальших труднощів, що можуть виникати в роботі із сім'єю, вміння впливати і переконувати інших людей, аргументувати власну точку зору, володіти різними формами і методами роботи з батьками, їм притаманна творча самореалізація.

Студенти, які мають середній рівень, володіють значним обсягом і широтою знань, умінь, навичок, необхідних майбутньому вихователю до взаємодії з батьками, мають певний арсенал використання доцільних форм і методів роботи, однак вони не завжди спроможні самостійно знайти метод розв'язання практичної задачі; не зовсім упевнені у своїх діях та не повною мірою усвідомлюють важливість і необхідність такого виду діяльності.

Для низького рівня характерні поверхові знання щодо педагогічної взаємодії з батьками. Такі студенти нездатні вибудувати стиль конструктивної взаємодії, з байдужістю ставляться до встановлення продуктивної взаємодії з батьками, у них відсутня емоційна готовність до співпраці, небажання її здійснювати, невміння впливати на думку і погляди інших людей, недостатній рівень умінь використовувати набуті знання на практиці, невміння виступати перед аудиторією.

Розглянемо стан сформованості готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до взаємодії з сучасною сім'єю (табл. 9.3.1).

Таблиця 9.3.1.

Констатувальний етап дослідження (у %)

Критерії готовності	Рівні		
	високий (%)	середній (%)	низький (%)
мотиваційний	14,5	38,1	47,4
рефлексивний	7,3	37,2	55,5
когнітивний	10,7	47,9	41,4
операційно-діяльнісний	16,7	25,9	57,4

Отримані дані на констатувальному етапі експерименту свідчать про недостатній рівень готовності майбутніх вихователів ЗДО до взаємодії з сучасною сім'єю. У процесі опитування переважна більшість студентів відзначає поверховість знань з проблем сімейного виховання дошкільників (35,8 %), недостатню методичну підготовку (31 %), непідготовленість до просвітницької роботи з батьками 28,3 %.

Формувальний етап дослідно-експериментальної роботи передбачав упровадження оновлених курсів «Педагогіка сімейного виховання», «Теорія і методика роботи домашнього вихователя та співпраця ЗДО з родинами» та вибіркового дисциплін «Актуальні проблеми сімейного виховання дошкільників», «Організація і проведення сімейного дозвілля», «Інновації сімейного виховання», «Технології соціально-педагогічної роботи із сім'єю».

Опанування освітніх компонентів включало різні форми навчальної діяльності студентів: лекції, на яких викладачі детально ознайомлювали з основними питаннями курсів, практичні заняття, самостійна та індивідуальна робота студентів. Особлива увага приділялася проведенню практичних занять і виконанню завдань для практичної та самостійної роботи.

Під час проведення практичних занять студенти вчилися аналізувати та оцінювати виховний потенціал сім'ї, підбирати ефективні методи і форми

виховання дітей в умовах родини; розробляти власні сучасні технології індивідуального виховання на основі здобутих теоретичних знань про психолого-педагогічні особливості дітей різного вікового періоду, здійснювати консультування батьків із актуальних проблем сімейного виховання дошкільників. Особливо широко використовувалися дискусії, засідання круглих столів, моделювання, проводилися дебати з різноманітних проблем сімейного виховання, здійснювалося обговорення сучасних педагогічних ситуацій. Здобувачі готували реферати, доповіді, виступи, поради, розробляли пам'ятки для батьків, добирали відеоматеріали до теми, готували презентації. Майбутні вихователі ознайомилися з сучасними формами партнерської взаємодії із сім'єю, формували вміння організації і проведення таких форм роботи з батьками вихованців, як круглих столів, тематичних семінарів-практикумів, різноманітних майстер-класів, фестивалів, свят. Серед методів реалізації завдань на практичних заняттях нами визначались такі форми: диспути; аналіз творів художньої літератури, перегляд та обговорення кінострічок, створення власних творчих проєктів; рольові та ділові ігри, командні конкурси; робота у парах; самостійне розв'язання педагогічних задач.

Доцільними з точки зору розширення, поглиблення і закріплення знань про форми взаємодії вихователя з батьками, особливості побудови співпраці, взаємин, спілкування, рекомендацій щодо виховання дітей є опрацювання психолого-педагогічної літератури з проблеми, фахових журналів «Дошкільне виховання», «Дошкільний навчальний заклад», «Методична скарбничка вихователя», «Дошкільня», «Вихователь – методист дошкільного закладу», «Бібліотечка вихователя дитячого садка», «Розкажіть онуку», «Дитячий садок: фантазії вихователя»; виконання завдань практичного характеру під час проходження виробничих педагогічних практик; участь студентів у проблемних групах, написання статей з означеної проблеми; ознайомлення з передовим педагогічним досвідом використання інноваційних технологій співпраці вихователів з батьками.

По завершенню експерименту був проведений зріз знань, умінь та навичок майбутніх фахівців дошкільної освіти щодо налагодження взаємодії із сучасною сім'єю.

Розглянемо стан готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до взаємодії із сучасними батьками після проведення формувального етапу експерименту (табл. 9.3.2).

Таблиця 9.3.2.

Контрольний етап дослідження (у %)

Критерії готовності	Рівні		
	високий(%)	середній (%)	низький (%)
мотиваційний	26,2	37,8	36,0
рефлексивний	18,7	35,9	30,3
когнітивний	24,4	41,4	34,2
операційно- діяльнісний	23,9	44,6	31,5

Можна зробити висновок про те, що вивчення зазначених нормативних та вибіркових навчальних дисциплін внесло вирішальний значний внесок у процес ефективної підготовки майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти до взаємодії із сучасною сім'єю, що дало неабияку можливість здолати розрив між теорією і практикою, допомогло в оволодінні необхідними, міцними знаннями, уміннями, навичками та досвідом, дозволило на належному рівні підготуватись до налагодження ефективної взаємодії з батьками. Результати експериментальної перевірки виявили позитивну динаміку в розв'язанні досліджуваної проблеми, що дає підстави стверджувати про ефективність передбачень щодо напрямів

модернізації процесу підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до взаємодії з сучасною сім'єю.

Узагальнені результати про готовність майбутніх фахівців дошкільної освіти до взаємодії із сучасною сім'єю представлені в таблиці 9.3.3.

Таблиця 9.3.3.

Узагальнені дані про готовність майбутніх фахівців дошкільної освіти до взаємодії з сучасною сім'єю (у %)

Критерії готовності	Рівні готовності					
	До експерименту (%)			Після експерименту (%)		
	Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
мотиваційний	14,5	38,1	47,4	26,2	37,8	36,0
рефлексивний	7,3	37,2	55,5	18,7	35,9	30,3
когнітивний	10,7	37,9	51,4	24,4	41,4	34,2
операційно-діяльнісний	16,7	25,9	57,4	23,9	44,6	31,5

Порівняльний аналіз сформованості основних критеріїв готовності студентів до взаємодії з батьками до та після завершення формувального експерименту засвідчив, що кількісні та якісні показники і характеристики рівнів сформованості (високого і середнього) значно вищі.

Високий рівень готовності до взаємодії з батьками мають ті студенти, у яких на констатувальному етапі проявлялася позитивна мотивація і постійне прагнення до самовдосконалення в професійній сфері. Середній рівень готовності в основному характеризує тих студентів, які мають не стійкий рівень мотивації до подальшої професійної діяльності. Низький рівень характеризує студентів, які мають низьку мотивацію до здобуття та застосування відповідних знань на практиці.

Результати контрольного експерименту підтвердили підвищення рівнів готовності до взаємодії з батьками студентів експериментальної групи порівняно з представниками контрольної. Дані стосовно рівнів сформованості готовності

майбутніх вихователів до співпраці з сім'ями дошкільників, наведені в таблиці 1.3 показали, що після формувального експерименту майбутні дошкільні педагоги експериментальної групи проявили кращі результати у порівнянні з респондентами контрольної за чотирма критеріями: мотиваційним, когнітивним, рефлексивним та операційно-діяльним. Відповідним чином, узагальнені результати у майбутніх вихователів експериментальної групи виявилися значно вищими і кращими порівняно з представниками контрольної. Це дозволило зробити висновок про ефективність обраної системи роботи з формування готовності майбутніх вихователів до співпраці із сім'єю.

Підсумки експериментальної перевірки показали позитивну динаміку в розв'язанні досліджуваної проблеми, що дає підстави стверджувати про ефективність передбачень щодо напрямів модернізації процесу підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до взаємодії з сучасною сім'єю.

Готовність майбутніх вихователів до співпраці з батьками є результатом всебічного професійного розвитку студентів з урахуванням вимог, які зумовлюються особливостями їх фаху, а також є істотною передумовою цілеспрямованої діяльності. Тільки така готовність забезпечує регуляцію, сталість і ефективність виховної діяльності. Вона є необхідною умовою успішного виконання вихователем своїх професійних обов'язків, доцільного використання знань, умінь, досвіду, особистісних якостей, збереження самоконтролю і перебудови власної діяльності за наявності навіть складних і непередбачених перешкод.

Отже, проведене дослідження, безумовно, не вичерпує всіх аспектів підготовки майбутніх педагогів дошкільної ланки освіти до взаємодії з сучасною сім'єю, а передбачає продовження науково-пошукової діяльності, яка спрямована на визначення актуальних напрямів вивчення окресленої проблеми, розробки відповідної програми та методичних рекомендацій.

Нами теоретично обґрунтовано та експериментально доведено необхідність здійснення системи цілеспрямованої підготовки майбутніх вихователів до взаємодії з сучасною сім'єю, яка реалізується в процесі вивчення нормативних та

вибіркових дисциплін, проходження педагогічної практики, що дає можливість опанувати доцільними формами, методами, інноваційними технологіями налагодження партнерської взаємодії з батьками дошкільників. Співпраця родини і закладу дошкільної освіти має гуртуватися на взаємоповазі, взаємодопомозі, рівноправному партнерстві.

Список використаних джерел:

1. Вітвицька С.С. Практикум з педагогіки вищої школи: навчальний посібник за модульно - рейтинговою системою навчання. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 396с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 140с.
3. Ковалевська Н. В. Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія і методика роботи домашнього вихователя та співпраці ЗДО з родинами» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 012 Дошкільна освіта.13с.
4. Ковалевська Н. В. Підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до взаємодії з родиною. *Наукові записки. Педагогічні науки.* ред. кол.: В.Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін.; Центральноукр. держ. пед. ун-т імені Володимира Винниченка. Кропивницький, 2018. Вип. 173. С. 112–116.
5. Коваль Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів у конспекті розвитку початкової освіти: монографія. 2-е вид., перероб. і допов. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2012. 343с.
6. Кузьмінський А.І Педагогіка вищої школи: навч. посіб. К.: Знання. 2005. 486с.
7. Любчак Л. В. Родинна педагогіка: Курс лекцій: посібник. Вінниця: Нілан–ЛТД. 2012. 149с.
8. Манжелій Н. М. Педагогіка сімейного виховання: навч. - метод. посіб. для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта. Полтава, 2021.72с.
9. Манжелій Н. М. Робоча програма навчальної дисципліни «Педагогіка сімейного виховання» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня

вищої освіти з освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта» за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. 15с.

10. Манжелій Н. М. Робоча програма навчальної дисципліни «Актуальні проблеми сімейного виховання дошкільників» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта» за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. 13с.

11. Манжелій Н. М. Формування готовності до взаємодії з батьками майбутніх учителів початкової школи. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: зб. матеріалів інтернет - конф., м. Вінниця, 10-11 лист. 2015. /Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, 10-11 лист. 2015. С. 263–267

12. Манжелій Н. М., Бурда М. О. Виховний потенціал сучасної сім'ї. *Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців початкової і дошкільної освіти*: зб. наук. пр. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2015. Вип. 2. С. 261–272.

13. Матвієнко О. В. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної взаємодії : монографія. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 384 с.

14. Самошкіна Н. В. Навчальні ігри з педагогіки: навч. посіб. Х., 2011. 188 с.

15. Стадник Н. В., Матушевська О. В. Проблема готовності батьків до виховання дітей раннього віку в сучасній педагогічній теорії і практиці. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=6194

16. Фесенко О, Шинкаренко В. Формування особистісного компонента професійної компетентності вчителя початкової школи в контексті нової української школи. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 2020. №1(68). С. 282– 286.

17. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга–Богдан. 2005. 168с.

18. Цуркан Т. Відкриті батьківські студії «Педагогічна культура батьків»: інформ.- метод. посіб. освітнього курсу для батьків. Чернівці, 2017. 172с.